

Istanbulská úmluva a monitorovací mechanismus GREVIO

Elif Saryaydin
administrátorka
Oddělení násilí na ženách
Rada Evropy

Funded by
the European Union

1

Úvod

- Statistika
- Istanbulská úmluva a skupina GREVIO – stručný přehled
- Ratifikace Úmluvy Evropskou unií
- Kapitoly V a VI Úmluvy (hmotné právo a procesní aspekty). Hlavní nedostatky v implementaci ustanovení Úmluvy zjištěné skupinou GREVIO ve smluvních státech.

2

Jaké jsou statistiky?

Z průzkumu Agentury pro základní práva (FRA) z roku 2014, který proběhl v 28 členských státech EU (včetně Spojeného království) vyplynulo, že:

- Každá třetí žena zažila fyzické a/nebo sexuální násilí, 22 % zažilo fyzické nebo sexuální násilí ze strany svého partnera.
- 11 % žen zažilo nějakou formu sexuálního násilí, 5 % bylo znásilněno.
- Každá druhá žena byla sexuálně obtěžována.
- Jen 14 % nahlásilo nejzávažnější případy násilí ze strany intimního partnera na policii.

Násilí vůči ženám představuje strukturální a globální fenomén, který nezná sociální, ekonomické a národní hranice.

3

4

Charakteristika Úmluvy

❖ OSN Úmluvu definovalo jako „zlatý standard“ legislativy k genderovému násilí. Je první úmluvou, která nabízí právně závaznou definici násilí na ženách. Jedná se o:

- ✓ porušení základních práv a formu diskriminace žen
- ✓ projev historicky nerovného poměru síly mezi muži a ženami (hlavní příčina je spatřována v nerovnosti)

Zavádí komplexní soubor právně závazných povinností s cílem zajistit, aby násilí vůči ženám, včetně domácího řešení, bylo řešeno holisticky.

Holistický přístup založený na 4 pilířích:

- Prevence
- Ochrana obětí
- Trestní stíhání
- Koordinovaná politika

4

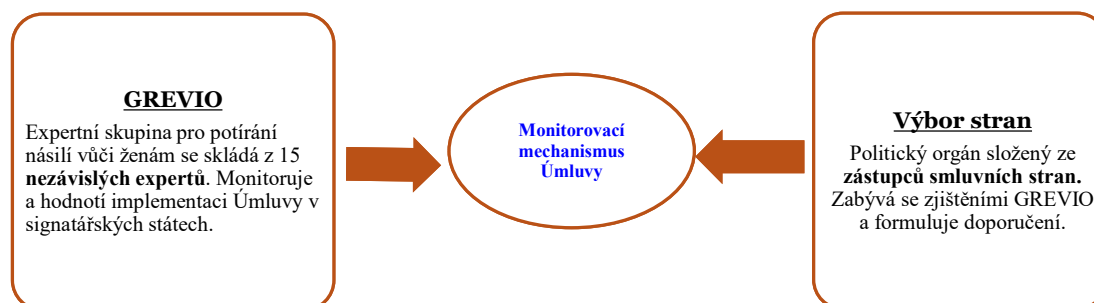
Ratifikace EU

- Úmluva vstoupila v platnost v EU 1. října 2023, čímž se počet smluvních stran zvýšil na **38 (39 s Lotyšskem)**.
- Dvě rozhodnutí Rady EU formalizující ratifikaci uvádějí, že ratifikace se týká pouze záležitostí, které spadají do **výlučné pravomoci Unie**, a to:
 - institucí a veřejné správy Unie
 - otázek souvisejících s justiční spoluprací v trestních věcech, s azylem a zásadou nenavracení
- GREVIO projedná důsledky ratifikace a stanoví rozsah svých hodnocení.

5

Monitorovací mechanismus Istanbulské úmluvy: systém založený na dvou pilířích

6

Výchozí hodnotící zprávy GREVIO

Monitoring GREVIO vychází z různých zdrojů. Jsou to:

- ❖ Informace získané od státních úřadů na základě výchozího dotazníku
- ❖ Zprávy neziskových organizací s komentáři k informacím poskytnutým státy
- ❖ Zprávy od jiných mezinárodních/regionálních institucí, např. EIGE, CEDAW apod.
- ❖ Informace získané přímo na místě delegací GREVIO a jejím sekretariátem během evaluačních návštěv, během nichž probíhají intenzivní diskuse s úřady, neziskovými organizacemi a podpůrnými službami

Tyto informace jsou zohledněny a stávají se pak základem pro přípravu předběžné výchozí hodnotící zprávy k danému státu, která:

- Analyzuje úroveň implementace téměř všech ustanovení Úmluvy daným státem;
- Odhaluje mezery;
- Předkládá doporučení ke zlepšení situace.

7

Nové tematické evaluační kolo GREVIO „Budování důvěry zajišťováním podpory, ochrany a spravedlnosti“

Článek 68 odstavec 3 Istanbulské úmluvy stanoví, že evaluační postupy následující po výchozím hodnocení budou rozděleny do kol.

Pro každé kolo vybere GREVIO konkrétní ustanovení, z nichž bude evaluační postup vycházet, a rozešle dotazník.

Nové tematická zprávy GREVIO zahrnují vybrané články (19 článků) k prevenci, ochraně, trestnímu stíhání a integrované politice a spojuje je nutnost „vybudovat důvěru obětí v systém zajišťování podpory, ochrany a spravedlnosti“.

8

Článek 31 – Svěření do péče, právo na návštěvy a bezpečnost Kapitola V

Při rozhodování o svěření do péče a právu na návštěvu nezletilých musí být brány v úvahu případy násilí a domácího násilí na ženách.

Musí být zajištěno, aby uplatnění práv spojených s péčí a návštěvou dítěte neohrožovalo práva a bezpečnost oběti či dětí.

Skupina GREVIO zjistila nejrůznější nedostatky při uplatňování článku 31 smluvními stranami:

- V několika státech právní předpisy nezahrnují právní povinnost brát v úvahu násilné incidenty vůči ženám při rozhodování o svěření do péče a právu na návštěvy;
- Pokud existuje právní povinnost, často není vymáhána;
- Ve většině států se zdá, že prioritní je předpokládán nejlepší zájem dítěte. Vychází se z toho, že tím je udržování kontaktu s oběma rodiči za každou cenu, bez ohledu na násilí, jehož se dítě stalo svědkem;
- Podle Istanbulské úmluvy a GREVIO je nutné vyvážit různá práva. Dítě má právo udržovat vazby s oběma rodiči, což je zakotveno v článku 9, odstavci 3 Úmluvy OSN o právech dítěte. Stejná úmluva stanoví, že vystavení domácímu násilí – ať už jako oběť nebo svědek – vyžaduje výjimku.
- Nedostatek komunikačních kanálů mezi civilním a trestním soudnictvím a dalšími orgány, aby bylo možno při rozhodování o svěření do péče a právu na návštěvu zkontrolovat, zda probíhá trestní řízení, popř. došlo k odsouzení otce.
- Nedostatečné proškolení soudců a technických konzultantů k dynamice násilí vůči ženám a dopadům na děti, které epizody násilí často přijímají jako řešení konfliktních situací.

9

Článek 31 – Svěření do péče, právo na návštěvy a bezpečnost Kapitola V

Koncepce „syndrom odcizení rodičů“

- Zprávy od obětí o domácím násilí jsou často ignorovány/diskreditovány na základě vědecky nepodložených koncepcí, jako je „**syndrom odcizení rodičů**“.
- Tato koncepce je využívána k obviňování matek z toho, že dítě není ochotno sejít se s násilným otcem a v různých případech to vede k omezení/odnětí rodičovských práv oběti z důvodu „nekooperativnosti“.
- **Skupina GREVIO již zdůraznila, že tato koncepce nemá vědecký základ.**
- **Je používána k tomu, aby byla odvedena pozornost od domácího násilí a neřešila se rizika pro bezpečí žen a dětí.**
- **Je dobrým znamením, že některé vnitrostátní soudy, jako je italský Kasační soud, uznávají, že tato koncepce není legitimní.**

10

Článek 31 – Svěření do péče, právo na návštěvy a bezpečnost Kapitola V

Povinná mediace

Další nedostatky v aplikaci článku 31 zaznamenané GREVIO:

- V několika státech, kde proběhly evaluace GREVIO, jsou účastníci nuceni podrobit se mediaci, než dojde k rozluce (po právní nebo praktické stránce), a to i v případech domácího násilí.
- Tento postup může být rozhodující při rozhodování o svěření do péče a právu na návštěvy.
- Oběti jsou zvláště zranitelné kvůli mocenské nerovnováze, která je pro případy domácího násilí typická, kdy je ohrožena schopnost oběti vyjednat a uzavřít přijatelnou dohodu, která zaručuje mimo jiné bezpečí dětí a matky.
- Článek 48 Istanbulské úmluvy zakazuje povinné postupy alternativního řešení sporu, včetně mediace a smířčího řízení, s ohledem na všechny formy násilí vůči ženám.

11

Trestní právo (Kapitola V)

Následující činy musí být klasifikovány jako trestné (i ve stádiu pokusu):

- fyzické násilí
- psychické násilí
- **sexuální násilí**, včetně znásilnění
- **stalking**
- **vynucený sňatek**
- **mrzačení ženského genitálu**
- **násilný potrat a násilná sterilizace**
- **sexuální obtěžování** (trestní nebo jiný právní postih)

12

Sexuální násilí, včetně znásilnění (článek 36)

Definice

1. Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření pro to, aby byly klasifikovány jako trestné následující úmyslné činy:
 - a. je-li přes nesouhlas druhé osoby vykonán jakýkoli akt sexuální povahy;
 - b. je-li druhá osoba přes svůj nesouhlas přinucena podílet se na aktech sexuální povahy se třetí osobou;
2. Souhlas musí být dán dobrovolně jakožto výsledek svobodné vůle dané osoby posuzované v kontextu stávajících okolností.
3. Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření pro to, aby ustanovení odstavce 1 bylo možno vztáhnout též na činy spáchané vůči bývalým či stávajícím manželům či partnerům v intencích mezinárodního práva.

13

Sexuální násilí, včetně znásilnění (článek 36)

- ❖ Článek 36 nevyžaduje důkaz použití násilí nebo výhrůžky pachatelem nebo důkaz fyzického nebo verbálního odporu oběti.
- ❖ Tento přístup je v souladu s rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva v historickém případě M.C. proti Bulharsku, v němž bylo uvedeno, že:

„...v praxi může být někdy obtížné prokázat nesouhlas při absenci "přímého" důkazu znásilnění, jako jsou stopy násilí nebo přímí svědci. Úřady musí nicméně zkoumat všechny skutečnosti a rozhodnout na základě posouzení všech okolností. Vyšetřování a jeho závěry se musí soustředit na otázku nesouhlasu.“
- ❖ Nepružný přístup ke stíhání sexuálních trestných činů, jako např. vyžadování důkazů fyzického odporu za všech okolností, vede k riziku, že některé typy znásilnění zůstanou nepotrestány, což ohrožuje účinnou ochranu sexuální autonomie jednotlivce.

14

Sexuální násilí, včetně znásilnění (článek 36)

Důvodová zpráva k Úmluvě, § 192

Článek 36, odstavec 2 stanoví, že stíhání sexuálních trestných činů musí být založeno na posouzení důkazů, které berou v potaz kontext, tzn. aby bylo v konkrétní situaci zjištěno, zda oběť dala svobodně souhlas k sexuálnímu aktu (souhlas může být kdykoli odvolán).

❖ Posouzení musí uznávat široké spektrum behaviorálních reakcí na sexuální násilí, které se mohou objevit, včetně těchto:

- boj
- útěk
- neschopnost pohybu/disociace/zamrznutí

15

15

Čtyři kategorie legislativy

(viz tematická část 4. Obecné zprávy k aktivitám skupiny GREVIO)

1) Státy, které klasifikují jako trestné znásilnění/sexuální napadení na základě definic založených na použití násilí/nátlaku/výhrůzek.

- Albánie, Bosna a Hercegovina, Estonsko, Francie, Itálie a Nizozemsko

2) Státy, které takové jednání trestají na základě dvou typů paralelních ustanovení: ustanovení vyžadujících použití síly a ustanovení vyžadujících znak absence souhlasu (na základě modelu „NE znamená NE“). První druh ustanovení je často spojen s vyšší sazbou trestu odnětí svobody než druhý.

- Gruzie, Norsko, Srbsko

3) Státy, které přijaly model **“NE znamená NE”**, zaměřený na absenci souhlasu.

- Rakousko, Německo (stále více států přechází na tuto definici)

4) Státy, které přijaly model **“ANO znamená ANO”** – na základě něhož musí být účast na sexuálním aktu dobrovolná a souhlas může být kdykoli odvolán. Pasivita nemůže být chápána jako projev souhlasu

- Belgie, Island, Malta, Slovinsko, Švédsko

16

16

Komentář k „ANO znamená ANO“

Přístup potvrzujícího souhlasu je nejbližší duchu Úmluvy.

1. Vyšetřování by nemělo být zastaveno z důvodu neexistence důkazů pro použití síly/násilí nebo podpůrných důkazů ke zranitelnosti oběti.
2. Umožňuje klasifikovat jako trestný čin nové fenomény nekonsensuálních sexuálních aktů, např. nekonsensuální odstranění kondomu během pohlavního styku (tzv. „stealthing“) a sexuální násilí s použitím drog (léků). Výše uvedené praktiky přeměňují konsenzuální na nekonsenzuální v důsledku porušení důvěry nebo odmítnutí sexuální autonomie.
3. Studie k důsledkům reformy provedené ve Švédsku směrem k modelu „ANO znamená ANO“ ukázala řadu praktických výhod:
 - Počet trestních oznámení, trestních stíhání a odsouzení se zvýšil (míra odsouzení se zvýšila o 75%) – více případů se dostává k soudu.
 - K soudům se nyní dostávají nové typy případů, např. „znásilnění překvapením“ a situace, kdy oběť zůstala během pohlavního styku pasivní.
 - Zásadní rozšíření typů důkazů, které jsou uvedeny/použity v řízeních a vedou k odsouzení (záznam události, telefonáty na linku 911, zpověď, výpověď očitého svědka)
 - Zvýšení počtu případů odsouzení, kdy jediným použitým důkazem bylo svědectví osoby, které se oběť svěčila.
 - Větší povědomí společnosti o důležitosti souhlasu v sexuálních vztazích a zahrnutí těchto koncepcí do školních vzdělávacích programů.

17

17

KAPITOLA VI

Vyšetřování, stíhání, procesní právo a ochranná opatření (články 49 a 50 Istanbulske úmluvy)

- **Článek 49** vyžaduje, aby smluvní strany zajistily, že vyšetřování a stíhání v případech násilí vůči ženám:
 - proběhne **bezodkladně**
 - a bude vedeno efektivně s ohledem na **genderově pojímané chápání násilí**.
- **Článek 50** vyžaduje, aby agentury pro prosazování zákonnosti reagovaly bezodkladně a přiměřeně na veškeré formy násilí proti ženám a nabídlly **okamžitou ochranu a podílely se na prevenci násilí**, např. preventivními opatřeními a shromažďováním důkazů.
- GREVIO oznamuje zaměření na aplikaci článku 50 ve všech fázích trestního řízení: oznamování a vyšetřování, stíhání a odsouzení.

18

18

Články 49 a 50 Istanbulské úmluvy – nedostatky zjištěné skupinou GREVIO

- ✓ Většina vyšetřování zahájených policií se týká případů domácího násilí a/nebo znásilnění, sexuálního násilí – nedostatečná pozornost je věnována jiným formám genderového násilí.
- ✓ Nedostatečné základní a navazující školení policistů, státních zástupců a soudců (často jsou školení dobrovolná a nesystematická).
- ✓ Přehnanou váhu má výpověď oběti jako hlavní důkaz – nedostatečné shromažďování jiných důkazů.
- ✓ Rozhodnutí nařizující zapojení do programů pro pachatele domácího násilí/sexuálních útoků jsou jen zřídka zahrnována do rozsudků jako způsob snížení recidivy.

19

Články 49 a 50 Istanbulské úmluvy – přehnanou váhu má výpověď oběti jako hlavní důkaz

- ✓ Význam proaktivního a důkladného shromažďování všech relevantních důkazů nad rámec výpovědi oběti.
- ✓ To je zásadní pro zajištění efektivního stíhání násilných činů vůči ženám dle článku 55 Úmluvy, zejména pokud oběť vezme zpět trestní oznámení nebo odmítne vypovídat.
- ✓ Shromažďování důkazů by mělo systematicky zahrnovat:
 - dokumentaci zranění (se souhlasem oběti)
 - fotografie z místa činu
 - shromažďování vzorků DNA
 - výpovědi sousedů nebo jiných případných svědků
 - zprávy nebo jiné důkazy z digitálních/elektronických médií

20

Články 49 a 50 Istanbulské úmluvy – nedostatečné chápání genderové povahy a specifík násilí vůči ženám

Nedostatečně genderové chápání specifík násilí vůči ženám ze strany policie, státních zástupců a soudců. Výsledek:

- ✓ Průtahy nebo ne zahájení vyšetřování ze strany policie/státních zástupců na základě trestního oznámení formy násilí vůči ženám
- ✓ Nízký počet případů odsouzení a vysoká míra beztrestnosti
- ✓ Časté využívání podmíněných trestů
- ✓ Používání alternativních sankcí nebo ochranných opatření, které nezakládají trestní odpovědnost pachatele
- ✓ Uplatňování nízkých sankcí
- ✓ Nezohledňování přitěžujících okolností upravených zákonem v případech, kde je to odůvodněné
- ✓ Nevhodné zohledňování polehčujících okolností

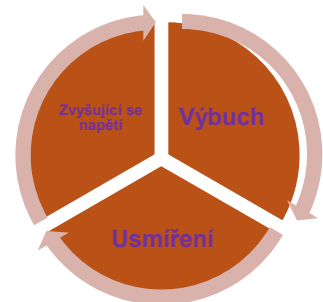
Jedno z klíčových opatření k překonání těchto nedostatků je systematické zavádění **povinného základního a navazujícího školení pro policisty, státní zástupce a soudce k chápání genderové povahy a specifík násilí vůči ženám.**

21

Články 49 a 50 Istanbulské úmluvy Školení zaměřené na efektivní řešení domácího násilí

- ✓ Domácí násilí má cyklickou povahu, v průběhu času se objevuje opakovaně a má tendenci se zhoršovat.
- ✓ Vědecký výzkum ukazuje, že se hlavně vyvíjí v cyklu, který sestává ze tří fází.
 - Fáze „lívánek“ je často následována odpuštěním oběti pachateli, a pokud proti němu podala trestní oznámení, dochází k jeho stažení.
 - Následné cykly násilí jsou většinou normou a časem se zvyšuje četnost, intenzita a nebezpečnost. Finanční závislost, postavení imigranta, postižení atd. jsou faktory, které zhoršují zneužívání a mají negativní dopad na schopnost oběti oznámit je.
- ✓ Žádost o rozluky/rozvod je jedním z faktorů, které mohou vést k eskalaci domácího násilí vůči ženám a dětem.

22

Články 49 a 50 Istanbulské úmluvy

Školení zaměřené na efektivní řešení domácího násilí

- ✓ Studie ukazují, že odchod ze vztahu, kde dochází ke zneužívání, za těchto okolností nějakou dobu trvá.
- ✓ Většina obětí odejde ze vztahu, kde dochází ke zneužívání, a pak se zase několikrát vrátí, než se definitivně rozhodnou vztah ukončit.
- ✓ K této dynamice vede několik faktorů:
 - obavy z odplaty vůči oběti a jejím dětem
 - sociální očekávání ve smyslu, co je „nejlepší“ pro děti
 - naděje, že se partner změní
 - ekonomická závislost (atd.)
- ✓ To vysvětluje, proč oběti násilí často neohlásí bezprostředně, odkládají to nebo „odpustí“ násilnému partnerovi.

23

Články 49 a 50 Istanbulské úmluvy

Školení zaměřené na efektivní řešení sexuálního násilí

- ✓ Je zásadní, aby školení pro policisty, státní zástupce a soudce vysvětlovalo dopady traumatu na oběť sexuálního násilí/znásilnění a jejich výpovědi.
- ✓ Vyšetřující orgány např. často používají výslechové techniky, které předpokládají nepravdivost výpovědi, pokud nejsou detailní, pokud v nich jsou mezery nebo vykazují nekonzistentnost.
- ✓ V těchto případech je vyšetřování často ukončeno.
- ✓ Ve skutečnosti některé reakce na trauma mohou změnit, čemu lidé věnují pozornost, a tím pádem také typ vzpomínek oběti.
- ✓ V těchto případech je paměť často nelinerární a vzpomínky oběti se soustředí na sensorické vjemy.
- ✓ V důsledku traumatu podávají oběti trestní oznámení často o mnoho let později.

24

Vyhodnocení rizika – článek 51

▪ povinnost zajistit, aby všechny relevantní orgány – nejen orgány činné v trestním řízení – prováděly hodnocení a vytvořily efektivně a s ohledem na konkrétní situace plán pro řízení rizik ve vztahu k bezpečí obětí, dle standardizovaných postupů a na základě vzájemné spolupráce

- Vyhodnocení rizika musí být prováděno **ve všech případech** násilí na ženách **systematicky**.
- Postupy by měly být standardizované (SARA, MARAC model atd.).
- Postup pro hodnocení rizika musí být opakován ve všech fázích trestního řízení, protože riziko se může změnit/zvýšit.
- Musí propojit informace od všech relevantních orgánů /aktérů a nesmí být založeno pouze na informacích od policie (potřeba spolupráce/koordinace).

25

Vyhodnocení rizika – článek 51

Rizikové faktory,
které je nutno
zohlednit

Rizikové faktory, které naznačují vysoké riziko, a proto musí být brány systematicky v úvahu:

- žádost oběti o rozluku anebo rozpad vztahu,
- předchozí násilí,
- předchozí použití ochranného opatření, uplatnění institutu vykázání nebo vydání omezujícího příkazu,
- vyhrožování odebráním dětí,
- sexuální násilí,
- vyhrožování smrtí oběti a jejím dětem.
- Zvláště varovným signálem je, pokud má pachatel přístup ke střelné zbraně.
- Skupina GREVIO v nedávné době zjistila, že do hodnocení rizik je nutno zahrnout jako klíčový rizikový faktor také **škrcení bez následků na zdraví**.

26

Děkuji Vám za pozornost!

Elif Sariaydin
Oddělení násilí na ženách
Sekretariát mechanismu monitorování Istanbulské úmluvy
Rada Evropy
<http://www.coe.int/web/istanbul-convention>
Elif.Sariaydin@coe.int

